

**Dissertatio inauguralis medica de usu vaporationum et suffituum in
curatione morborum / [Gottfried Jakob Jaenisch].**

Contributors

Jaenisch, Gottfried Jakob, Snr., active 1734.
Meibom, Brandan, 1678-1740.
Universität Helmstedt.

Publication/Creation

Helmstadii : Typis Pauli Dieterici Schnorrii, [1734]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/bnhtc9h4>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

MS. ed. IV/VIII/5/92 Duplicat T. 873.16
DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE

VSV VAPORATIONVM
ET SVFFITVVM
IN CVRATIONE
MORBORVM

QVAM

DEO OPTIMO MAXIMO ANNVENTE
CONSENTIENTE ILLVSTRI MEDICORVM OR-
DINE IN ACADEMIA IVLIA

PRAESIDE VIRO EXCELLENTISSIMO

D. BRANDANO MEIBOMIC

ARCHIATRO GVELPHICO MEDICINAE PRACTI-
CAE PROFESSORE ORDINARIO ORDINIS SVI
SENIORE ET H. T. DECANO

SPECTATISSIMO

PATRONO PRAECEPTORE AC PROMO-
TORE MAXIME COLENDO

PRO GRADV DOCTORIS

IN IVLEO MAIORI

DIE MAII A. O. R. MDCCXXXIV.

HORIS ANTE ET POST MERIDIEM
CONSVETIS

PVBlico ET SOLENNI ERVDITORVM EXAMINI SVBIICIET

GODOFREDVS IACOBVS
IAENISCH

HAMBVRGENSIS.

HELMSTADII

TYPIS PAVLI DIETERICI SCHNORRII
ACAD. TYPOGR.

40.

K. u. k. Militär-ärztliche Bibliothek

Standort	Zimmer	Katalog	Abth.	
	Kasten		Gruppe	
	L. Nr.		Nr.	

70.

INCLYTAE

AC

LIBERAE SACRI ROMANI IMPERII REIPV-
BLICAE HAMBVRGENSIS

SENATVI SPLENDIDISSIMO

VIRIS

*ILLVSTRIBVS, MAGNIFICIS, NOBILISSIMIS,
AMPLISSIMIS, CONSVLTISSIMIS,
PRVDENTISSIMIS*

D O M I N I S

DOMINIS CONSVLIBVS

DOMINIS SYNDICIS

DOMINIS SENATORIBVS

DOMINO PROTONOTARIO

DOMINIS SECRETARIIS

DOMINO ARCHIVARIO

ATRIAE PATRIBVS INDVLGENTISSIMIS
DOMINIS PATRONIS
AC EVERGETIS
EA, QVA PAR EST, OBSERVANTIA
PROSEQVENDIS,
SPECIMEN HOC INAUGVRALE

SVBMISSA MENTE

OFFERT

GODOFREDVS IACOBVS IAENISCH.

PROOEMIUM.

Vm maxima morborum fit
multitudo, & innumerae
fere calamitates atque af-
fectuum species miserum
corpus nostrum, dum vi-
tali aura fruimur, non u-
no modo excrucient; his
debellandis vario armo-

rum apparatu, maxima remediorum supelle-
ctile opus esse, omnibus perspectum est. Et
vero habemus non exiguum, sed ditissimum
pharmacorum thesaurum, ab ipsa antiqui-
tate et primis artis nostrae statoribus nobis
relictum. Neque etiam subsecutis tempo-

ribus hic defuit Medicorum industria, quin
partas a maioribus opes, nobisque relictum
medicamentorum thesaurum pluribus am-
plificarent. Nec tantum novis et praestan-
tissimis remediis a recentioris aevi Medicis
materiam, uti vocant, Medicam fuisse ad-
auctam, sed et ipsas simplicium facultates re-
ctius examinatas, modum quoque agendi,
eaeque exhibendi et applicandi rationem
multis modis fuisse excultam, grati agnosci-
mus. Interim nondum exhaustam hanc pe-
num, nec omnia circa hanc doctrinam ex-
pedita esse arbitramur, sed plurima restare in
latissimo hoc campo et addi posse, nulli dubi-
tamus. Equidem pro affectuum varietate &
medicamentis, intra corpus exhibitis, et ex-
terius eidem admotis, tollere aegritudines
Medici conantur, unde alia interna, alia ex-
terna vocantur; et interna quidem in inter-
nis, externa vero in externis morbis in pri-
mis adhibere solent. Externorum vero
etiam in internis morbis insignem saepe esse
efficaciam, usus et experientia frequens docuit,
et pluribus id in peculiari quadam dissertatio-
ne ostendit Cl. Dn. Praefes. (*) Nec tamen
in

(*) Disputatione de medicamentorum externorum
opera-

in ea fumus sententia, tantum externorum
usum esse, ut internis medicamentis carere,
vel illis solis omnes morbos curare possimus,
sicuti Medicus quidam Anglus, P. Kennedy
tractatu, anglico idiomate conscripto, (**)
orbi erudito persuadere voluit, dum omnes,
corpus afficientes, morbos, qui curationem
admittunt, per externa tolli posse existimat,
nec absolute necessarium esse credit, ut me-
dicamenta ore assumpta in ventriculo prius
& primis viis immutata ad massam sanguinis
perveniant; quin etiam remedia varia externa
proponit, quibus loco internorum in diversis
aegritudinibus uti, et eundem effectum, quem
alias interna exhibent, consequi liceat. Non
vero operae pretium esse putamus, ut me-
morati Autoris argumenta nunc ponderemus,
et externa medicamenta, quae pro internis
substituit, pluribus examinemus; sed potius
cum veteri et recenti Medicorum schola &
internis et externis remediis suum pretium
statui-

operatione, et in internis morbis usu, Ultraiecti
ad Rhenum habita.

(**) An Essay on external remedies, wherein it is
considered, whether all the curable distempers in-
cident to Human Bodies may not be cured by
outward means. London. 1715. 8vo.

statuimus, pro morborum & circumstantiarum diversitate adhibendis. Nec tamen hic omnia externa medicamenta considerare animus est; sed illa tantum, quae sub forma vaporum et fumorum in morborum curatione a Medicis adhiberi solent, hoc Specimine inaugurali examinare decrevimus; an scilicet aliquam vim et efficaciam, et qualem, in debellandis morbis, tum externis, tum internis, habeant; quomodo operentur; & in quibus morbis potissimum conducant, quantum quidem temporis spatium nunc concedit. Ita vero etiam non agemus de suffimentis, quae odoramenta alias audiunt, et voluptatis tantum causa instituuntur. Faxit vero benignissimum Numen, ut omnia in sui nominis gloriam et aegrorum salutem bene eliciterque eveniant.

§. I.

Vffituum nomine quidam intelligunt exhalationes quascunque, five ficcas five humidas; nos rectius distingui credimus, & vocamus vaporationes exhalationes ex rebus humidis, aqua scilicet pura, falsa, sulphurea, thermali, aqua cui herbae aliaque incocta, vino, spirituosis, aceto, oleis etc. Suffitus sunt exhalationes ficcae, quando beneficio caloris particulae quaedam ex variis rebus propelluntur vel eleuantur, & ita corpori ejusque partibus pro variis usibus admoventur five applicantur.

§. II.

Vaporationes quod attinet, habere illas aliquam efficaciam, multa experimenta nos evincunt, & vel notissima illa operatio chymica id docere potest, quando Cornu Cervi philosophice praeparatur, dum vapores simplicis aquae illud friabile reddunt, viscidas

A

&

& duriores particulas discutiendo vel attenuando. Quodsi vero aquae simplici quaedam incocta sint, ut herbae, radices, semina, quae aromaticam vim possident, & partes tenues & subtiles continent, ejusdem vapores elevatos majorem vim obtinere, dubium non est, eorumque insignem usum in duris partium tumoribus discutiendis frequens experientia docet.

§. III.

Quaeritur vero, an particulae ita elevatae retineant vim a tota mixtione dependentem? non videtur id esse dubium. Odorem enim retinent, quamvis saporem non plane; unde sane constat, particulas quasdam tenues & volatiles ex plantis &c. cum vaporibus simul elevari. An tamen omnis specifica vis cum vaporibus illis elevetur, de eo dubitari potest. Ad humectandas & emolliendas duras partes tales vapores cum fructu saepe adhibentur, ubi tamen vis illa magna ex parte aquae in vapores resolutae adscribenda esse videtur. Quidam vero etiam siccandi & adstringendi vim talibus vaporibus tribuunt, & hinc decocta adstringentia parant, an vero vis siccans & adstringens cum humidis illis vaporibus simul transeat, & in corporis partibus adstrictionem efficiat, de eo vel maxime dubitamus. Consolidantem vim habere vapores, multi existimant, & in phthificis illos admodum commendat & exempla curati huius morbi per vaporationes notat Christoph. Benedictus, Medicus Anglicus. a) Ad consolidandum pulmonis ulcus
itidem

a) in Theatro tabidorum Exerc. 28. pag. 72. Lond. 1714. 8vo.

itidem laudat vapores decoctorum vulnerariorum, & perfectam phthisin illis curatam fuisse memorat Io. Dolaus. a) Qui ex aceto eleuantur vapores, insignem vim habere, experientia docet, uti id observamus in illis locis, ubi continuae exinde fiunt evaporationes, e. gr. quando ex cerevisia coquitur vel praeparatur acetum, quod scilicet plumbum vitra colligans in cerussam convertatur. Ita acetum, fustum super filices arduentes, duos & rebelles tumores non raro discutit. Aquas nitrosas, falsas, sulphureas, thermales magnam itidem vim habere, dum in vapores resolutae corporis partibus admoventur, quotidiana experientia docet. Spiritus vini accensus quantam vim habeat in frigidis & oedematosis partium tumoribus dissolvendis vel discutiendis, frequens usus comprobavit &c.

§. IV.

Suffitus sive ficas exhalationes, vi caloris elevatas, itidem efficaciam aliquam obrinere, eo minus dubitari potest. Equidem sunt quaedam corpora adeo subtilium partium, ut etiam citra calorem semper effluvia quaedam emittant, iisque aerem impraegnent. Hinc aer vel suaveolentibus particulis imbutus grato odore nares afficit & vires recreat; vel etiam gravi odore easdem ferit; qui tamen & graveolentibus effluviis impraegnatus languidum corpus insigniter saepe excitare solet. Inprimis tamen, si calor accedat, eo mediante corporum particulae magis adscendunt sive ele-

a) Encyclopaedia Medicinae Theoret. practica Lib. 2. cap. de phthisi p. 314.

elevantur, ut pro variis usibus corpori ejusque partibus adhiberi queant. Et tales ficas exhalationes maximarum virium esse, & in fumis variarum rerum accensarum, non gummatum tantum & resinarum, sed plantarum quoque & lignorum, maximam efficaciam deprehendi, frequens experientia comprobatur. (a) Et vel fumus in oculos incidens id docere potest, qui graviter illos afficere solet.

§. V.

Sed quaeritur etiam, an omnis vis ita per fumos adscendat & corpori humano communicetur? equidem mineralia & salina quaedam corpora, sub forma fumi elevata, & in vaporem resoluta suam naturam iterum repetere, tot sublimationes docent, ut salis armoniaci, mercurii dulcis & sublimati, gummi benzoin &c. & ita illa vim suam omnem retinere, persuasi sumus. An tamen alia, quae in fumum convertuntur, his similia sint, dubitari potest. Qui ex plantis odoriferis excitatur fumus, cum illarum odorem retineat, etiam similes vires conservare, valde probabile est. De adstringentibus dubitari potest, an e. gr. ex glandibus & foliis quercus, ex rosis rubris etc. prodiens fumus adstringendi vim habeat; si tamen vis adstringens in narcotico aliquo consistat, illa adscendere posse videtur. Et vero fumum, ex ranis & bufonibus excitatum, in sanguine sistendo insignem vim obtinere, experientia testatur. Fumos illos foetidos, qui

a) Conf. G. W. Wedelius in tract. de sale volatili plantarum Ien. 1675, edito.

qui ex pennis perdicum, cornubus &c. excitantur, aut quando sulphur accensum naribus admovetur, discutiendi vim habere, & ideo in suffocationibus hysteriis conducere, arbitramur.

§. VI.

Sed videamus nunc partes, quae suffiuntur, sive quibus fumi & vapores a Medicis adhiberi solent. Tales vero aliquando toti corpori, nunc vero huic vel illi parti externae exterius admoventur, vel etiam in ipsas cavitates corporis ducuntur, dum vel his supponuntur, vel per certa instrumenta immittuntur. Sunt hae cavitates nares, os, oculi, aures, pulmones, uterus, anus, vesica sive urethra.

§. VII.

Quaeritur nunc, an aër, qui totum corpus nostrum ambit, eiusque partes patulas & poros ingreditur, medicamentosus reddi queat? Tentarunt id Medici non uno modo, dum & pestiferum aerem grassante peste non solum varia ratione emendare, sed etiam eundem pro morborum varietate odoriferis aut aliis qualitatibus impraegnare conati sunt. Et vero uti apud omnes in confesso est, aerem malignum & pestiferum, ut & nocivis mineralium particulis impraegnatum, a) suis qualitatibus sese in corpus nostrum insinua-

A 3:

arte-

a) De talibus inter alios videri potest Samuel Stockhusius in tractatu de Lithargyrii fumo noxio Goslariae 1615. edito: conf. Ros. Len. VIII. latrone in nata cap. 12. de artuum nodosis dolorificisque tumori-

arteriam, sed & per poros nostri corporis fieri, vel contagia pestis, scabiei, luis venereae, per lintea in lectis & stragula propagata nos doceant; ita non minus credibile est, medicamentosum quoque aerem sese in corpus insinuare & proficuos ad sanitatem effectus edere. Et notum est, quomodo conveniens aer effluviis suis afficiat corpora, post chronicos morbos languida, ita ut non aliud praestantius sit remedium. Hinc iam tum apud Galenum Medici suos aegros miserunt ad Tabias, locum, in quo multae erant evaporationes sulphureae propter ardentem ignibus montem, plurimae etiam ex maxime odoratis herbis exhalationes, ita ut effectus ille, quem in phthificis aegris annotarunt, non tantum lacti, sed loci etiam aeri deberi videatur. Pertinet huc cura hydropis per insolationem olim usitata, aere per radios solares calefacto, & discutiendo & exsiccando in fluidas corporis partes & laxiores solidas membranaceas agendo.

§. VIII.

Spectant huc etiam suffitus mediante mercurio in lue venerea a quibusdam ad excitandam salivationem instituti, ubi fumus toti corpori, excepto capite, adhibetur, & idem effectus sequitur, uti a mercurio intus exhibito, vel foris inuncto. Partibus vero corporis nostri saepissime exterius adhibentur suffitus, ut poros in-

moribus & contractura a fumis lithargyrii haustis. Pertinacissimam alvi obstructionem olim notavit Cl. Dn. Praeses in figulo a lithargyrii fumo, quo illi ad ollas conficiendas utuntur, deducendam.

intrent & crassiores, viscidas, aqueas &c. particulas dissolvant vel discutiant; sicuti in membris paralyti affectis, odematosis aliisque continuo fit. Denique cavitatibus nostri corporis fumos vaporesque immittunt Medici ad internos morbos abigendos & symptomata mitiganda, vel immediate iis supponendo, vel per instrumenta certius eos impingendo.

§. IX.

Et vero talium vaporum & fumorum insignem vim esse & fere omnes nostri corporis partes illos permeare, experimenta varia nos evicerunt. Et facit huc, quod de talibus effluviis egregie notat illustris Boyle, a) dum ea vim admodum penetrantem vult obtinere & aerem mirum quantum mutare, corpus hinc vario modo afficere, & non solum cutim diversa ratione alterare, sed & in interiora corporis penetrare; eoque efficacius agere, quo magis calore adjuvantur, & quo corpus humanum tenerius est.

§. X.

Equidem omnia in corpore nostro *εὑρησθῆναι καὶ σὺν μέρει* esse, iam tum Hippocrates & veteres Medici docuerunt. Externam tamen corporis superficiem ita cuticula sua densiore obductam credere quis posset, ut fumi vaporesque eam pervadere nequeant; & vero cavitates internas intestini recti, uteri, ani &c. illis magis patulas esse, ratio & experientia docet. Interim tamen talia effluvia etiam per corporis superficiem,

a) Libro de mira effluviolorum subtilitate.

ciem intrare, dubium non est, & hinc inde in corpus aliquid inspirari, sicuti ex eo continuo aliquid exspirat, & notati a quibusdam sunt pori non minus introrsum, quam extrorsum, spectantes. Non tamen ita patere eos poros existimamus, ut quicquid in atmosphæra est, transmittant, sed certo modo figuratos ad certa tantum corpuscula recipienda, & hæc per poros ita in sanguinem penetrant; & vero quasdam particulas ita transire, ipse sanguinis & cordis citatior inde factus motus nos docet, uti ex pulsu discimus. Confirmat hæc illa experientia, qua novimus, quod quaedam medicamenta eundem effectum habeant, sive externe applicentur, sive interne exhibeantur, uti de Mercurio, Opio aliisque constat. Et notabilis est historia, quam refert Henr. Oldenburgius a) de foemina, quæ naturalem habebat antipathiam, sive aversionem a melle, cuius femori vulnerato cum ipsa inscia Chirurgus mel applicasset, ex templo putruit vulnus; remoto dein melle melius se habuit, & vulnus sanatum est. Vomitus ex admoto cruribus decocto ex Croco metallorum, testantur Ephemerides nat. curiosorum. b)

§. XI.

Infectiones per venena aliaque contagia eandem hanc sententiam confirmant, & novimus, qualem tragœdiam saliva canis rabidi per vulnus cum sanguine hominis demorsi communicata in corpore ludat, &

a) In actis Philosoph. Lond. 1669, mens. Novembr.

b) Dec. 2. A. L. observ. 43. pag. 120.

& quomodo plurimae corporis partes exinde laedantur, & gravissima imo lethalia symptomata excitentur. Hic tamen immediate sanguini communicatur saliva illa peregrina, & posset hic locum habere, quod de venenis Celsus annotavit, quaedam scilicet eorum non nisi vulnere nocere. Verum prostant exempla communicati huius mali etiam citra demorsionem, dum canes rabidi hominis corpus saliva conspurcarunt, vel lingua tantum lamberunt. a) Imo etiam de venenis per chirothecas, per indusia communicatis notae sunt historiae, ubi nullum vulnus nec laesio praecessit. Luis venereae virus communicatur mediante coitu in utroque sexu per solum partium genitalium contactum, sicuti experientia testatur, ubi peregrinae illae particulae sine dubio poros alterius corporis intrant, & cum sanguine mixtae totum corpus inficiunt, & gravissima symptomata inducunt. Ita scabies non infrequenter per accubitus, per stragula, per chirothecas &c. ad alios propagatur. Et haec omnia procul dubio docent, transire particulas medicamenti, sive sub forma fumorum, sive alia adhibeatur, per corporis poros, & non tantum sanguini sed & aliis partibus communicari.

§. XII.

Petuntur vapores & fumi tales ex corporibus vel fluidis, vel solidis, vel mediae consistentiae, vel ex his omnibus simul. Corpora illa desumuntur ex tribus sic dictis regnis, scilicet vegetabili, animali & minerali.

B

§. XIII.

a) Vid. Ros. Lentilii iatromnemata pag. 37.

§. XIII.

Excitantur effluvia illa partim motu intestino, uti in phycis demonstratur, partim ope caloris & ignis, dum vel accenduntur corpora illa, ex quibus adscendunt, (quod de spiritu vini inprimis valet) vel coquantur, vel ferro aut filicibus candentibus insperguntur, vel prunis ardentibus iniiciuntur, vel ferrum aut lapides igniti vel in aquam simplicem, vel in alium quendam liquorem immittuntur.

§. XIV.

Admoventur vapores & fumi corpori aut partibus affectis vel nudis, vel linteo tectis, ut eo melius & certius agant. Applicatio illa fit vel immediate, vel mediantibus quibusdam instrumentis & machinis. Modi & instrumenta hunc in finem varia sunt excogitata. Per arundinem vaporem calidum decocti alicuius in angina immitti iubet Hippocrates. a) Instrumenta, quibus vapores in phthificis ad pulmones commode duci possint, depingit Christ. Benedictus libr. cit. Infundibulo aut tritorio alii utuntur, aut canululis perforatis &c. Singulare instrumentum vitreum ad fumos utero immittendos invenit Io. Rud. Glauberus. vid. Io. Andr. Stifferus, olim huius Academiae Professor, b) ut & Cl. Dn. Heisterus noster. c)

§. XV.

Sed considerabimus nunc medicamenta, quae
sub

a) Lib. 2. de morbis c. 26. p. 34.

b) In epistola de machinis fumiductoriis curiosis.

c) In chirurgia tab. 24. fig. 9.

sub forma suffituum & vaporationum inprimis adhiberi, & his vel illis indicationibus satisfacere possunt, & quidem iuxta illam divisionem, qua vel in fluidas vel solidas nostri corporis partes, vel in utrasque simul agunt.

§. XVI.

Inter illa, quae in fluidas partes agunt, occurrunt primo evacuantia, & inter haec purgantia & laxantia. Ad alvum laxandam vulgus supponit brassicam decoctam, vaporemque exinde elevatum emolliendi vim habere credit; & hoc modo etiam alia decocta ex emollientibus & purgantibus parare licet, & rectius per instrumentum aliquod recto intestino vapor talis immitti posset. Nicotianae fumus ordinario modo per fistulas haustus in multis obstructionem solvit, praesertim illis, qui huic fumo non nimis assueti sunt, multo vero efficacius Tabacum agit, si fumus eiusdem ex Anglorum invento per certum instrumentum ad anum ducatur, quo mediante pertinacissimas alvi obstructiones solutas & ipsum morbum iliacum sublatum fuisse, experientia docet. a) Ob sal volatile, quod Tabacum in se continet, in fumo restibile, fibrae intestinorum sine dubio irritantur & stimulantur ad contenta expellenda; sicuti & folia eiusdem ordinariis clysteribus indita insignem vim habere cl. Dn. Praeses mihi retulit.

B 2

§. XVII.

a) Vid. Frid. Dekkers in exerc. pract. p. 705. Lugd. Bat. 1695. ed. ubi ipsum instrumentum delineatum exhibet, ut & cl. Heisteri nostri Chirurgiam pag. 761.

§. XVII.

Vomitum etiam vaporibus & fumis acribus & stimulantibus ori immixtis excitari posse, non dubitamus, cum talia etiam externe admota, sicuti §. X. dictum est, per poros aliquando transeant, & eundem promoveant, sed de his inusitatis nunc non agemus, & interne exhibitis potius utimur.

§. XVIII.

Sudores egregie promovent tum suffitus, tum vaporaciones, & frequentem in praxi usum habent, sive in toto corpore, sive in certa tantum parte sudorem promovere animus sit. Commovent enim talia humores & ad peripheriam corporis deducunt & calore & particulis subtilibus per poros transeuntibus, imo & cutim nimis constrictam vel rigidam relaxant eiusque poros aperiunt. Et notissima sunt varii generis balnea vaporosa vel ex aqua cum herbis decocta, vel ex vino & spirituosis, aceto & similibus parata. Vel fumida ex variis gummatibus, mercurio, cinnabari aliisque igni inspersis excitata; balnea item cum lapidibus & ferro ardenti facta, inspergendo iis hunc vel illum liquorem, vel cum lampadibus & candelis ex variis resinis & gummatibus, item ex oleis penetrantibus, brodio decoctorum, aquis pretiosis & odoratis &c. confecta. Sed videri de his pluribus potest Mich. Et müllerus. a)

§. XIX.

a) In disputatione de balneis artificialibus Lips. 1672. habita: confer. G. W. Wedelius in Amoen. Mater. Med. Lib. 2, Sect. 2. Cap. 6. pag. 351.

§. XIX.

Diuresin promoventes vapores laudat citatus scriptor Anglus P. Kennedy a) ex rad. raphani sylv. contusa, sem. petrosel. dauci, foenic. baccis iunip. in MB. cerevisia forti coctis, calidos per sellam perforatam admissos. Et vero non levem eiusmodi vapores pollicentur operam, si dysuria vel ischuria ortum duxerit a nimium constrictis vel spasmo affectis fibris colli vesicae, vel ab inertia fibrarum eius. Vapores enim aquosi fibras strictas laxant & effluvia talium vegetabilium particulis suis acriusculis stimulant vesicae fibras debiliores ad urinae excretionem. Possunt vero etiam emollientia iis decoctis addi, & ipsi vapores mediante instrumento intestino recto induci ob vicinam vesicam: utut enim etiam per poros intrent effluvia, tamen in internis partibus tenerioribus magis illa penetrare, jam tum §. X. dictum est, & curatae hoc modo gravis ischuriae exemplum in senae grandaevo retulit mihi cl. Dn. Praeses.

§. XX.

Apophlegmatifantia nobis suppeditat fumus herbae nicotianae vel etiam aliarum leniter acrium, ut salviae, majoran. betonic. thym. serpylli, menthae &c. per fistulas, uti notum est, haustus. Prae aliis laudatur Tabacum Alb. Kyperi, quod ex eiusmodi vegetabilibus cum foliis herbae nicotianae iunctis componitur. Stimulant tales fumi particulis suis

B 3

officinas,

a) Libro alleg. Cap. 3. p. 55. & Cap. 17. pag. 96

officinas, salivam vel mucum secernentes, ut largius secernant.

§. XXI.

Vapores errhini sunt, qui ex aqua calida, lacte, decoctis emollientibus elevati nares intrant; fortius agunt, si cum sacharo stimulentur, vel ex herbis cephalicis e. g. majoran. salvia, rosmar. flor. lil. convall. &c. decocta fiant: ita enim in personis sensibilibus vapores tales non raro fiunt ptarmici. Sternutationem vero excitant vapores & fumi acriores, qui membranam narium fortius vellicant, quales sunt, qui ex allio, cepis, sinapi, raphano, tabaco, ex salibus volatilibus, spiritu C. C. urinae, spir. sal. armon. elevantur. Dum vero vapores tales & vasa relaxant & acris suis particulis fibras eorum ad excretionem stagnantium humorum stimulant, & ipsum cerebrum aliquo modo concutiunt, usum insignem non raro habent in variis morbis v. g. capitis, aurium &c. & revellendi causa frequenter adhibentur.

§. XXII.

Fumi sialogogi elevantur ex mercurio in fumum resolutum, vel ex cinnabari, additis etiam succino, sulphure, mastiche; & admoventur aliquando toti corpori linteis, excepto capite, contexto, ita ut per poros intrent, vel ore ac naribus illos excipit aeger. Et tales fumi mercuriales non minus salivationem excitant, quam si interne exhibeatur mercurius. Et multo certius salivationis effectum subsequi vult a mercurio exterius sive sub forma fumi sive unguenti adhibito al-
lega-

legatus P. Kennedy; a) & in consummata lue venerea fumos mercuriales etiam praefert inunctionibus atque emplastris, salivationis causa exterius admotis, celebris Chirurgus Gallus, Nic. Blegny in libro de hoc morbo conscripto. b) Et ita per poros cutis immissae mercuriales particulae viscidos & crassos in glandulis haerentes humores attenuant atque incidunt, & vasa stimulando ad excretionem compellunt, non secus ac si interne mercurius fuerit exhibitus.

§. XXIII.

Ad evacuantia etiam referuntur expectorantia, & non dubitamus, quod & hic vapores ex decoctis simplicium emollientium, incidentium & leniter irritantium aliquando locum habere possint, si ore excipiantur. Tales enim & relaxando, incidendo, attenuando atque irritando agunt, & ita viae lubricae redduntur, ac fibrae canalium irritantur ad excernendos viscidos & crassos humores, in bronchiis haerentes, imo etiam pus in pulmonibus vel pectore contentum.

§. XXIV.

Ad evacuationem mulierum menstruam provocandam itidem saepe insignem efficaciam habent fumus & vapores. Parantur eum in finem decocta ex simplicibus vegetabilibus, quae emolliendi, incidendi, attenuandi & irritandi vim habent, uti ex malva, mercuriali, sabina, artemisia, levistico, pulegio, rosmar.

a) Introd. in lib. cit. pag. 2.

b) L' art de guerir les maladies veneriennes Tom. III. Part. IV. chap. 3. pag. 255.

mar. &c. Quidam fortioribus utuntur, spirituosius scilicet urinosis, ut sal. armon: C. C. &c. vapores decocti scoriarum reguli antimonii laudat Io. Hartmannus. a) Suffitus ex colocynthide commendat & gravem mensium suppressionem hoc modo curatam memorat Balth. Timaeus. b) Talia vero effluvia humores viscidos & crassos circa uterum haerentes incidunt & attenuant, eiusdem fibras stimulant, vasaque aperiant, vias laxant, & ita mensium fluxum causantur. Lochiorum fluorem eadem haec promovent, pro circumstantiarum ratione caute adhibita. Ad partum facilitandum etiam similia suffumigia adhiberi possunt, & solent quaedam obstetrices partu instante vaporem ex aceto iuniperi ad uterum ducere, sicuti me docuit cl. Dn. Praeses, & suffitum humidum utero immittendum exhibet G. W. Wedelius c) ex rad. levist. matricar. artemis. cum vino coctis.

§. XXV.

Sed videamus nunc etiam paucis alterantia dicta, quae itidem in fluidas nostri corporis partes agere creduntur, an ex illis itidem quaedam hic locum habere, & sub forma vaporum & fumorum utiliter adhiberi queant.

§. XXVI.

Occurrunt hic primo remedia diluentia & incrasantia. Illa massam humorum spissiore factam alias parti-

a) In praxi chymiatrica Lips. 1636. edita pag. 173.

b) In casibus medic. Lips. 1636. ed. lib. 4. Cas. 9.

c) In amoenitat. mat. med. lib. 2. Sect. 2. Cap. XI. pag. 408.

particulas interponendo fluidiorem reddunt. Incrassantia vero dicuntur, quae humorum massam nimis fluidam factam sicciorem reddunt. Ad diluendos crassos viscidosque humores in hac vel illa parte haerentes commendari possunt vapores ex aqua simplici, vel cui herbae quaedam emollientes aperientes incoctae sunt, ut spissi humores per hanc mixtionem particularum aquearum & emollientium ad fluorem redigantur. Conferri hic potest H. Boerhavius. a) Incrassationem humorum per vapores humidos fieri posse, non probabile est; fumi vero sicci adhibiti forte aliquid hic efficere possunt, humidiores particulas absorbendo.

§. XXVII.

Attenuantia remedia etiam suppeditare possunt vaporationes, si cum aqua calida instituantur, inprimis tamen si vegetabilia aromatica & quae tenuium sunt partium, ut rad. gentian. zedoar. herb. absynth. artemis. card. ben. tanacet. menthae, maioran. sabin. meliss. salv. puleg. rosmar. semina item carvi, foenic. anis. bacc. iunip. & similia fuerint incocta. Qui ex spirituosus, vino, spiritu vini vel etiam aceto eleuantur vapores, maxime penetrant, & usum hic insignem habent. Solus calor ex simplici aqua hic agit in humores frigidos & crassos in partibus stagnantes, effluvia vero subtilia ex herbis aromaticis elevata magis dividunt & disiungunt viscidos & tenaces humores, & dissolvunt concretas eorum moleculas & solutas servant.

C

§. XXIX.

a) In Institutionibus Lugd. Bat. 1713. ed. §. 1165.

§. XXIX.

De condensantibus & acrimoniam inducentibus, quae inter alterantia recensentur, non est, ut multa moneamus. Condensatio enim si aliqua particulorum in humoribus nimis disiunctarum locum habeat, internis potius id efficere conamur; & quae acrimoniam inducunt, ad stimulantia rectius referuntur.

§. XXIX.

Ita etiam demulcentia ex suffitibus commendari non possunt, & contra humorum acrimoniam rectius pugnatur medicamentis internis, quam vaporibus vel suffimentis. Quod si tamen forte aer acriora effluvia, vel halitus causticos, putridos, alcalinos, vel acidos venenatos, continere videatur, ejus emendatio tentari potest per suffitus varios aceti, spirituum acidorum, alcalinorum, oleosorum &c. Sic enim correctus & temperatus aer tum per patentes corporis cavitates, tum per poros ejus continuo intrans & cum sanguine & humoribus commixtus ejus acrimoniam sensim quodammodo temperare & demulcere potest.

§. XXX.

Supereft, ut ex alterantibus consideremus momenta five excitantia tardio rem fluidorum motum, eundemque nimium sistentia five temperantia, an tale quid etiam a suffimentis expectari possit. Sunt vero etiam remedia non pauca, quae sub forma fumorum & vaporum adhibita egregie liquidum nervum

veum five spiritus animales excitant & ita motum etiam fluidorum in corpore promovent. Spectant huc effluvia odorata blanda ex croco, citro, flor. borrag. bugloss. iasmino, liliis. &c. exhalantia. Vapores dein acriores & calidiores ut rad. galangae, angel. cyp. rot. herb. meliss. majoran. lavend. menthae &c. lign. aloes, fassafr. cort. cinamom. macis, flor. lavend. lil. convall. rosar. stoechad. femin. foenic. anis. ammi. bacc. laur. junip. gumm. & resin. ut bdellii, benzoës, camphorae, mastiches &c. balsamorum nativorum ut de Tolu, peruv. &c. ut & artificialium, item moschi, ambrae, zibethi: quibus addi possunt olea aromatica suaveolentia vel stillitia vel expressa, ut cinam. caryoph. &c. ut & aquae destillatae aromaticae & fragrantēs, cinam. cort. aurant. citr. &c. essentiae item aromaticae ambrae, aurant. macis &c. quae optime cum aquis earum destillatis sociantur. Fortiora si quis desideret, haec nobis suppeditant acida penetrantia, uti acetum simplex, & composita, spiritus acidi minerales, dein alcalina volatilia & forma sicca & liquida, ut sal volatile & spir. C. C. sal. armon. &c. salia volatilia oleosa, olea ex partibus animalium destillata & empyrevmatica. Pertinent huc etiam partes animalium combustae, ut pili, plumae avium, imprimis perdicum, incensae, fumus ex cornubus & ungulis brutorum &c. vapores etiam ex animalibus recēter mactatis exhalantes hic laudantur, si partibus debilibus immediate admoveantur, & insignis eorum usus in membris paralyticis non raro deprehenditur. Fumi vero & vapores re-

cenfiti non exiguam opem faepe ferunt in motu partium languido, five is productus fuerit a defectu liquidi nervei, five a motu ejus tardiore. Suppeditant enim partes subtiliffimas ad fpiritus animales augendos idoneas, & effluviis fuis tenuibus & mobiliffimis fluidi nervei motum excitant. Vti vero haec pro varietate morborum, constitutionum, imo etiam idiofyncrafiae adhibenda funt, ita etiam quaedam ex illis motum nimium fpirituum fiftere five temperare creduntur, uti funt inprimis exhalationes illae foetidae memoratae, licet non in omnibus eodem exferant effectus, ficut in hystericis quotidie obfervamus, fed dum difcutiendo agunt in humores fiffiores, ficuti §. V. dictum fuit, etiam hoc modo naturalem fpirituum motum reftituere poffunt.

§. XXXI.

Sed videamus nunc etiam medicamenta, quae in folidas potiffimum partes agere creduntur, & in his primo debilitantia dicta, quae fcilicet nimium fibrarum robur tollunt, & arctius eas cohaerentes quafi divellunt. Hic commendari poffent vapores aquae tepidae & decoctorum, quae ex emollientibus parantur. Tales enim relaxant fibras & earum nimiam tensionem & robur aliquo modo debilitant. Aer etiam humidus mediante arte redditus per vapores aquae frigidae, & herbarum refrigerantium humi fparfarum in cubiculo aegrotantis vim aliquam hic habere videtur.

§. XXXII.

His opponuntur roborantia, quae locum habent in debilitate nimia fibrarum, quando scilicet cohaesio earum adeo levis est, ut motu exiguo, imo minimo solvi possit, adeoque fluidorum actioni non satis resistunt. Hic suffitus aromatici ex radic. calam. arom. irid. florent. bacc. laur. iunip. amom. cubeb. cinam. gumm. animae, bdell. benzoe, camphora, mastiche, myrrha &c. locum habere queunt. Vapores item ex vegetabilibus aromaticis cum vino decoctis etiam commendari possent. Talia enim fibras debiles & laxius cohaerentes firmant & ad pristinum robur iterum deducunt. Aer ficcus hic conveniens est, & si talis per suffitus memoratos reddatur, huc etiam aliquid facere posse videtur.

§. XXXIII.

Referuntur ad hanc classem adstringentia dicta, quod fibras nimis relaxatas & hinc ad agendum ineptas constringant crassioribus & terrestribus suis particulis. Hinc varia adstringentia commendant, ut rad. bistort. tormentill. fol. quercus, plantag. flor. ros. rubr. pulv. bol. armen. lap. haemat. sangv. drac. nuc. moschat. &c. vaporis vel fumi forma adhibenda. Sed, uti jam tum §. III & V dictum fuit, dubitari potest, an particulae illae crassiores terrestres in fumo adscendant & corporis poros ingrediantur, cum subtiliores potius eleventur, & per poros transeant. Interim suffitus tales a multis commendantur, & inprimis fumo ex ranis & bufonibus exsiccatissimis prodeunti in hae-

morrhagiis sistendis plurimum tribuitur. vid. celeberr. Henr. Meibomius. a) Possunt vero & alia ratione tales fumi agere, & forte narcotica aliqua vis quibusdam adstringentibus dictis inest, quae etiam in subtilibus effluviis elevari & in corpore effectum edere potest, sicuti exempla fumorum & halituum narcoticorum satis docent. Et vero ex accenso spiritu vini particulae terrestres non adscendunt, cujus tamen vapor etiam egregiam vim habet in fibris relaxatis restituendis.

§. XXXIV.

His opponuntur relaxantia dicta, quae fibras nimium rigidas vel contractas in pristinum restituunt. Hic aliquem locum habere possent vapores aquae tepidae & ex emollientibus decoctis elevati, inprimis si a frigore vel siccitate ortus fuerit hic affectus, calidi enim & humidi tales vapores vim aliquam in rigiditate illa tollenda vel relaxanda habere possunt. De reliquis, quae in hac classe recensentur, non est, ut aliquid moneamus.

§. XXXV.

Classis tertia medicamentorum, quae in fluidas & solidas partes simul agere volunt, plurima etiam suppeditat remedia, quae sub forma vaporum & fumorum adhiberi possunt, ut discutientia, emollientia &c. sed iis recensendis & considerandis tempus jam non superest.

§. XXXVI.

a) In disputatione de haemorrhagia 1684. hic habita §. 51.

Videamus nunc adhuc in specie morbos, in quibus vaporations & suffitus utiles deprehensi fuerunt. Et vero testatur eorum eximium usum in plurimis affectibus quotidiana experientia. Ita in epilepsia tempore paroxysmi suffitum ex peucedano factum commendat Ros. Lentilius. a) Fumo nicotianae in os inflato puerum epilepticum ab insultu liberatum fuisse testatur Laz. Riverius. b) In epilepsia verminosa infantum tabaci fumum intestino recto mediante instrumento admissum laudat cit. Stifferus in epist. cit. In paralyfi suffimenta exhibet G. W. Wedelius. c) Vapores ex herbis appropriatis & aromaticis cum spiritu vini destillatis in eodem hoc morbo commendat Io. Dolaeus. d) Suffitum utilem ad fricanda membra paralytica describit ex styr. calamit. succin. mastich. caryoph. fol. maioran. rorism. constantem cit. Lentilius. e) Ad curandam apoplexiam suffitus varios exhibet, & tempore paroxysmi adhibitos plurimum prodesse vult. Fel. Platerus. f) conf. G. W. Wedelius. g) In frigida cerebri intemperie ad tollendam frigiditatem & cerebrum roborandum suffitus etiam commendat Laz. Riverius. h) In capitis dolore suffitus, ut

a) In misc. med. pr. p. 38.

b) In observ. cent. 2. obs. 60. p. 176.

c) Disput. de paralyfi Jen. 1676. hab.

d) In cit. encyclop. lib. I. Cap. XI. pag. 179.

e) In misc. cit. pag. 174.

f) In prax. lib. I. pag. 58.

g) Disput. de apoplexia 1680. hab.

h) Prax. lib. I. cap. I. p. 15.

ut & vaporem decocti naribus hauriendum, ad discutiendum & dolorem leniendum praescribit cit. Platerus. a) In affectibus aurium sanandis multum etiam conferunt suffitus & vapores adhibiti. In ulcere aurium gravi post variolas cum difficili auditu exorto suffumigium per tritorium immittendum laudat cit. Lentilius, b) ex coloph. mastich. thur. succin. styr. cal. compositum. Vaporem decocti per infundibulum ad aures ducendum in tinnitu earum praescribit Io. P. Lotichius. c) In tinnitu aurium & difficili auditu suffimenta etiam commendat cit. Platerus. d) Dolorem dentium saepe feliciter tollit vulgare illud experimentum, quo fumus tabaci mediante tubulo auribus inflatur. Citatus Lotichius e) pulverem proponit, quo cubiculum & caput suffiantur. In catarrhis praesertim frigidis tollendis plurimum prodesse suffitus & humidas particulas exsiccando & crassiores stagnantes discutiendo, frequens experientia comprobavit. vid. Schneiderus, f) Sennertus g) aliique.

§. XXXVII.

In pectoris morbis non infrequenter etiam locum habent suffitus vel vaporationes, uti de phthisi iam tum §. III. dictum est. Et suffumigia ad ulcus pul-

a) Prax. tract. 2. cap. de dolore capitis.

b) In Jatromn. cap. 74. pag. 309.

c) In observat. lib. 2. cap. III. obs. 2. p. 212.

d) In observ. lib. 1. p. 188. & seq.

e) In observ. lib. 2. cap. IV. obs. 4. p. 216.

f) Lib. de catarrhis 4. cap. X.

g) Prax. tract. 1. p. 157.

pulmonis exsicccandum ore naribusque frequenter at-
trahenda proponit cit. Riverius. a) Eadem cit. Sen-
nertus b) approbat & vaporem decocti convenientis
ore naribusque excipiendum proponit. Fumum et-
iam pulveris cuiusdam asperae arteriae immittendum
in phthisi laudat cit. autor Anglus Kennedy. c) In
empyemate etiam aliquando prosunt suffumigia &
habet exemplum empyematici cit. Stifferus, d) in cuius
incisum latus per instrumentum inflatus fumus ex ni-
cotian. scabios. heder. terr. & similibus egregie pro-
fuit; aliud item, in quo solus nicotianae fumus per ta-
baci fistulam inversam inflatus utilis fuit. In peripnev-
monia vapores calidos aquae dulcis & decoctorum e-
mollientium laudat cl. Boerhavius. e) In asthmate suf-
fitus ex thure, mastich. myrrh. styrac. nicotian. & si-
milibus commendat cit. Sennertus. f)

§. XXXVIII.

In abdominis morbis non minus suffitus atque va-
porationes locum saepe habent. Ita in colico dolore se-
dando suffitum ex nicotiana per instrumentum inte-
stino recto inflatum admodum laudat cit. Stifferus. g)

D

In

a) Prax. lib. 7. cap. VII. pag. 352.

b) Prax. lib. 2. part. 2. c. XII. p. 212.

c) Lib. cit. cap. XXVI. p. 113.

d) Cit. epist. ad soc. Angl. Regiam perscr.

e) In aphorismis de cognoscendis & curandis morbis §. 850. & seq.

f) Prax. lib. 2. part. 3. cap. II. p. 343.

g) Epist. cit. ad Reg. Soc. Angl. perscr.

In doloribus 'nephriticis, ut & tympanitide & hernia flatulenta eundem quoque ibidem commendat. In tenesmo quantum vapores calidi ex decoctis emollientibus per sellam perforatam admissi, vel mediante instrumento intestino injecti, valeant, frequens docuit experientia, vid. Riverius, Sennertus, Deckerus alique. In urinae incontinentia suffitum laudat G. Phil. Nenterus. a) In uteri affectibus multum se commendant suffimenta & frequentissime illis usus est Hippocrates, sicuti in libris de morbis mulierum videri potest. In procidentia uteri pulverem ex consolidantibus & adstringentibus prunis inspergendum proponit cit. Dolaeus. b) Eadem suffimenta in hoc affectu comprobant Sennertus, Weckerus, Platerus alique. Ad menstrua revocanda conducere suffitus & vaporaciones, jam tum §. XXIV. dictum est, & frequens experientia usum eorum in hoc affectu satis demonstravit. Ita in mensibus nimis, abortu praecavendo & partu facilitando vaporacionum & suffituum efficaciam observationes autorum testantur.

§. XXXIX.

In morbis universalibus etiam suffimenta aliquando locum habere posse, dubium non est, & quidem de lue venerea jam tum dictum est supra §. XXII. In febribus pestilentibus & peste suffitus, qui ad corrigenda effluvia maligna adhibentur, multum faciunt. Quae-

a) In fundamentis Medic. cap. XIII. p. 108.

b) In encyclop. cit. lib. 5. de morb. mulier. cap. I. p. 895.

Quaeritur vero, an decantatum illud in febribus fugandis remedium cortex chinae, de cuius eximio & tuto in febribus usu nuper egregie commentatus est magnae Britanniae Regis Medicus aulicus celeberr. Paul. Gottlieb Werlhofius, a) etiam sub forma suffitus adhibitum utile esse aliquando queat? Corticem hunc febrifugam suam vim exserere per clysteres injectum, jam tum experientia multiplici constat. Emplastrum etiam ex pulv. corticis & terebinthina confectum & ventriculo applicatum febres intermittentes fugasse, testatur cit. Kennedy. b) Cum vero fumi & vapores poros corporis intrent, & sanguinem partesque internas afficiant, non secus, ac unguenta, emplastra aliaque immediate corpori admoti, uti ex superioribus constat, forte etiam idem cortex sub forma fumi corpori admotus, vel potius intestino recto inflatus, efficaciam suam antifebrilem exserere potest.

§. XL.

In morbis externis e. gr. tumoribus frigidis & oedematosis discutiendis, duris & scirrhosis emolliendis &c. multiplex etiam experientia usum suffituum & vaporationum comprobavit.

a) In observat. de febribus, Hannov. 1732. ed.

b) Lib. cit. cap. XIII. p. 87.

Sed possent haec ulterius deduci & dictis plurima addi, si vel temporis vel instituti ratio id nunc permitteret. Vela igitur contrahimus, & quod unicum restat, Deo immortalī pro concessis viribus gratias agimus & habemus humillimas.

FINIS.

